

O dvadeset i pet godina najopasnijeg pitanja

Perušić, Luka

Source / Izvornik: Čemu : časopis studenata filozofije, 2019, XV, 456 - 461

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:508953>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-04-19**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

O DVADESET I PET GODINA NAJOPASNIJEG PITANJA

LUKA PERUŠIĆ

Volio bih da sam tijekom najtežeg poniranja u paklinu uobičajnosti našeg svijeta nekako naišao na čistinu.

Tamo bi sjedili davni duhovi, okupljeni oko umirene, praiskonske starice, ali bili bi pogleda okrenutih od nje, prema nama, grabećima pod hladnim i crnim slapovima, a oni ogrijanih leđa, barem toliko sigurni. Iz njenih otvrdjelih, nekoć isječenih i ranjenih dlanova bije treperav plam ugođen tišinom. Istom što bi mi se zgrčeno lice obasjalo, uvidio bih da se nekako trebalo usuditi izgubiti dah, nekako je tu trebalo pokušati dospjeti. Duhovi su imena i lica mnogih, na koraka deset, petnaest, udaljeni jedni od drugih, uvijek još dalje... Spokojni bakljonoše ogoljelih leđa s riječima uklesanim u tkivo. Spomenici, nagađam. Svaki je spomen zagonetka, svaki puta kada se ona shvati, u njima nešto živne, vine se, gotovo da poleti, i čudna se išarana tmina među njima nekako razide i raskrije put do idućeg lučonoše. Kad pomislim skrenuti pogled s osvijetljena dna, tma ovija čistinu – ništa osim žitke crne mase. Iznad nas mračno plavetnilo kao niska kupola prekrivena rastočenim koraljnim stalaktitima, pomalo očaravajuća, pomalo raščaravajuća. Što u tmušu dulje gledaš, to više djeluje kao da u tebe zalazi i izvlači iz duha tvoje boje, to se više čini kao da ćeš se panično nasmijati i misliti da plačeš, kao da će ti svakog časa pokazati da se radi o stupici, o jami iz koje se ne izlazi, u kojoj se, prije ili kasnije, biti i ne biti više ne može osjetiti. Nekako, ne znam još sasvim zašto, ovi što stoje najdalje, čije su riječi na leđima najsvježije, upiru rukama u zakriven, možda i zatočen prostor. I tko im se usudi približiti, vidjet će da ne pokazuju da se tamo nešto nalazi, ne pokazuju da se toga valja čuvati, ne pokazuju da se toga treba ili može ili mora uhvatiti.

Zbunjujuće je – to – u što upiru. Pokušam li razumjeti, izaziva neku još nepoznatu tjeskobu, neko nesigurno kretanje misli prema prikrajku u kojemu se upriličuje nešto poput zavarene, zaključane, u naše meso uzidane škrinje. Volio bih da sam tijekom najtežeg poniranja u paklinu uobičajnosti takvo što doživio. Jer kada bismo dospjeli do takve škrinje i kada bi se ona istrgnula iz mesa, njeni lokoti obili i njena vrata izbila, u njoj bismo zasigurno našli bit najvažnijeg od svih pitanja, a to će reći, *najopasnijeg* od svih pitanja, pitanja na koje lučonoše upiru... Do kojega se dolazi probijanjem... Kroz nefilozofijsko. Filozofijsko u čovjeku, to je vrst krajnjeg napora samosvijesti, moć zahvaćanja cjeline kao prizivanje nesmrtnosti u tijelo, ali

u svemu tome, čini mi se, ostaje jedna zakrita, pritajena bît. Volim pomišljati da će napor odgovaranja na prirodu tog pitanja potaknuti da iz žuljevima naboranih, isječenih i ranjenih dlanova sukne plamen, zanos raskrivanja i stvaranja, da nas hrani i ljubi, svakako, ali da nam upravo to samorazumljivo prestane biti važno i bitnim postane da svakom drugom nesretniku što se istim blatom probija djelujemo kao raskršćena poljana, da pristane i zastane, prije nego neupitno pomisli da je sve to zajedno jedno s drugim svejedno i da iz pakline izlaska nema jer ona je, *realno*, sve čega ima.

Realno. Još: zbiljsko. Još: jedino moguće. Još: istinito. Uozbilji se, *zagrmi totem*, lekcija s visina – o čemu baljezgaš? Kakve starice, kakvi plameni, kakve škrinje i poljane, što je ovo, vrtić, igraonica, blablaonica? Hajdemo malo realno sagledati stvari, kolegice, hajdemo se malo baviti zbiljskim problemima, kolega, zadržite ovo džepno izdanje stilskog šarma za skupljanje poena iznad biljarskog stola. Može li jedan nastavnik filozofije doista pisati nešto tako neznanstveno, tako nerealno, tako nemoguće, tako neistinito, ima li tu kakvog opravdanja za naše vrle porezne obveznike i vrijedne kućne ovršnike – saberite se! Trebamo malo o demokraciji i tiraniji, o desnim i lijevim, o revolucijama i totalitarnim režimima, o cjeloživotnom obrazovanju i niskim plaćama, o obitelji i poslovnoj karijeri, o računima, potpisima i međunarodnim natjecajima, o nafti i kornjačama, o političkim programima i socijalnim inicijativama, o ljudskim i građanskim pravima, o plenumima i medijima, o seksu i društvenom ugovoru, o gladnima i ECTS bodovima, o radnim mjestima i Njemačkoj, o Crkvi i Državi, o mirisnom toaletnom papiru, o tržištu i ratištu. Hajdemo se malo – *uozbiljiti*, za ime svega što je na svijetu sveto, pa vi uopće niste *ozbiljni*!

E baš to realno, baš to, takvo koje se može ili mora ili treba ostvariti, e baš to je ono groteskno okoštalo, zbijeno, okorjelo tkivo koje se hitro kao stonoga zavlači u ždrijelo i taloži u želucu i nakuplja na membranama pluća i zamagluje vid i zakrećuje um i utiskuje se u krvotok i proždire srce, sve dok se ne prevalimo od svitanja do sutona, pogonjeni na realno, na stvarno, na moguće, na aktualno – na ozbiljno! Kako smo samo ozbiljni. Kako samo ta ozbiljnost izvlači odgovornost na vidjelo, i krivnju, tko je kriv, okus krivnje, zadovoljstvo ne bivanja krivim, kao bombonjera samo za vas priređena, tako ozbiljni, da nas se po smrti mora ritualno pohraniti, pustiti niz rijeku, rasipati morem, odnijeti na vrh planine, vinuti u nebo, položiti nas u zemlju čuvanu što težim i krupnijim spomenikom i odzvanjajućim riječima, kao da sve to nismo pretvorili u slatko rješenje za neke sasvim druge stvari. Stvar je svijeta toliko ozbiljna da je čak i svaki otac Bog smrtno ozbiljan, bez ikakva smisla za šalu, bez ijednog odstupanja, i svi njihovi sljedbenici, njegovatelji, promicatelji, svećenstva, časništva, uzvišenosti i pomilovanosti, ljudi s misijom – jako ozbiljni ljudi, lako uvredljivi, brzopotezni na obaraču. A tek pravnici, a tek menadžeri, a tek političari, a tek vojnici, a tek znanstvenici – a tek filozofi? Uputite jednu riječ

protiv njihova osobnog mesije i pomutit će im se pamet, razrogačiti oči. Recite im da samo sjede i lamentiraju.

O, Šekspire, kako smo samo ozbiljni! Pogledaj ove pravilima usklađene pisane sljedove riječi iz potajnog straha ušćuvanog poretka, svaka bi riječ mogla proći sve dok nešto ne napišeš velikim štampanim slovima, ili možda neku zabranjenu riječ, možda neki vulgarizam – tada si već ili luđak ili šarlatan – a možda i opasan, bezobrazni ludista, žester, jer papir na kojem je ovo otisnuto i zaslon na kojem je ovo prikazano takvo što ne trpi, to je jedan sasvim ozbiljan papir, dinaridski, jedan javno financiran papir od jednog jako ozbiljnog, premda nepismenog i zaostalog, naroda i jedne jako ozbiljne, eto rasprodane i uništene, države, a ovaj je zaslon jedan sasvim ozbiljan zaslon kojeg su u Hong Kongu ili Pakistanu spakirali gladni maloljetnici i nabavljen za vrlo ozbiljnu cijenu za koju se dobro trebalo potruditi – cijelo sam ljeto radio za taj zaslon! Cijelo! I svatko tko čita ove nekako čangrizavošću natopljene redove zasigurno jako drži do ozbiljnosti svoje prisutnosti – skloni mi se s puta, ta čitam, tražim lajnu zbog koje ću se dobro osjećati!

Kadli, toliko ozbiljno držimo do odgoja i obrazovanja da roditelji mogu s puškama dolaziti u vrtiće i osnovne škole, a na fakultetima umjesto filozofijskog ljubovanja pišemo plus i minus za ažurne dolaske i jako se razljutimo kada netko ne dođe na 30% predavanja. Pa to je prestrašno neozbiljno, pa to kao da je dvadeset i četiri tisuće osamsto pedeset posto, cijenjeni moji. To ide u osam sustava za evidenciju, a uskoro će i u devet. Nit' će na blagajni nit' u zatvor. Tako smo ozbiljni rukovoditelji sudbina i bilježničari devijacija da ćemo iz ruku naroda ukrasti da bismo pomogli jednom čovjeku da svojim šljakerima nikad u ruke ne da dovoljno da se odlijepe od kredita kod Bože preko puta, osim ako stvarno ozbiljno shvaća svoj posao, recimo, ako baš jako velike novce okreće na preprodaji droge, alkohola, cigareta, lijekova, krzna, računala, šuma, voda, cesta, djece ili, recimo, ako je istovremeno i voditelj nekog projekta i kum glavnog računovođe i član komisije i predsjednikov ljubavnik. To je već drugi par rukavica, tu se već ozbiljno mora uzeti u obzir njihova briga za svijet. Mi tako ozbiljno shvaćamo financijski sustav da više od pedeset posto ljudi u svijetu mora jedva spajati kraj s krajem, inače ćemo naprosto propasti, duhom i tijelom, do u srž će se supstancija raspasti i zavladat će jedno veliko ništa! Ajme ničega. Mi toliko hrane i materijala imamo na raspolaganju da nipošto ne smijemo nikome pogodovati, nipošto ne smijemo viškove dijeliti jer, shvatite nas, to je nepravedeno, takvo što je krajnje neozbiljno. Dapače, valja razmisliti i o tome da je nepravedno da svi imaju pristup vodi, čistom zraku, zdravoj travi i pogodnom suncu. Pomoz' Bože, u takvim neozbiljnim vremenima, u kojima ljudi čak pomišljaju na to da im možda ne treba vlada i država, možda čak ni duhovne obnove i religijske seminare ne trebamo. Kako su samo plemena uspjela opstajati prije tridesetak tisuća godina, to mora da je bilo neozbiljno i na rubu užasa. A sada, kada imamo institucije, sada smo itekako ozbiljni pa se pitamo: kakvi su to neozbiljni ljudi, oni

misle da je čovječanstvo lako voditi, da je nama lako što mi tu ništa ne možemo, eto potpisano je crnom, a ne plavom kemijskom kako jasno piše. :(Nekad se tako ne znamo šaliti, da izbacujemo ljude na ulicu jer ne mogu platiti struju, uništavaju ti nitkovi cijeli svijet, ma vlastitog susjeda u grob tjeraju. A ozbiljni su narodi susjedni jedni drugima, veoma oštrog pogleda i jako dobro znaju pisati izvještaje.

Shvatite, molim, svijet je jedno toliko ozbiljno mjesto, ljudi su jedna toliko ozbiljna vrsta, da smo postali *smrtno ozbiljni*: ako baš jako pretjeraš, *ubit ćemo te*.

Nekad smo tako jako ozbiljni znali biti, da smo cijeli svijet pokušali u pepeo pretvoriti, više puta. Danas pak toliko ozbiljno shvaćamo sve što radimo, da se hranimo plastikom, udišemo smog, kupamo u kamenu i ulju, a razmnažamo šizofreni. Ali ništa, ali baš ništa ne shvaćamo tako smrtno ozbiljno kao omiljeni film, restoran, videoigru, knjigu, seriju, sport, pjesmu i jelo. Tako to ozbiljno shvaćamo da prodanim komunikolozima, psiholozima, filozofima i sociolozima dopuštamo da istražuju i eksploatiraju naše ljudske slabosti za veliku tombolu. Mislim, mi, okcidentalci, ionako nas zapravo stvarno ne zanima što se događa s drugima – oni još nisu dovoljno ozbiljni. Tako sam i ja negdje putem potonuo u ozbiljnost, jako sam ozbiljno sve to shvatio, pa ne mogu spavati, pa bih se svađao, pa bih kritizirao, pa bih kažnjavao, crte bi se lica skamenjivale, pomislio bih da postoje osnove civilizacije, zna se kakav ustroj valja biti. Sav sam pozelenio od ozbiljnosti, a neki malo i poplave pa malo pocrvene pa malo budu crni, ovisno koje je doba godine, oblači li se jakna, sako ili kaput, a treba i s vjetrovom oprezan biti, da ne propuše bubrege. Zapravo, možete li uopće zamisliti stupanj te ozbiljnosti koju mi moramo naslijediti? To je tako visok stupanj, ta ozbiljnost u svijetu, da nam svijet nikada nije bio manje funkcionalan. Kada se stvori potreba za pisanjem pod pseudonimom, tada se može biti siguran da se ova ozbiljnost s nečime gadno pomiješala. I ponekad, u svemu tome, pojavilo bi se jedno sasvim neozbiljno pitanje, gotovo pa šala. Vulgarna, zabranjena šala s upitnikom.

Ona glasi: *Čemu?*

Može se, dakle, ta običajnost i uobičajenost posve lako rasporediti, razbucati, razmetati, rastrojiti, razšaviti. *Čemu?* dubinski prodire. Stjerat će u kut sve pobornike ozbiljnosti i sve poslušnike ideologija, sve štovatelje uobičajenosti i sve kopljanike tradicija. Pred pitanjem *čemu?* svakoga se i sve razotkriva. To je najsnažnija, najgrublja, najrazornija dimenzija filozofijskog pitanja. Filozofijsko je pitanje ovo *što?*, ne tek kao upitna riječ podložna deklinaciji u hrvatskom jeziku, nego kao princip kakav upućuje na apsolutnost pojmljivosti bića – tim pitanjem želim znati cjelinu toga po čemu, kako i za-što je do nečega došlo, po čemu, kako i za-što nešto jest te po čemu, kako i za-što – čemu – će nešto biti. U nemilosrdnom zahtjevu posebna je sila *čemu?*, naime, kada filozofijski pitam *čemu?*, tada tražim *smisao*. Ta potraga za smislom svoje granice nema: ne tako da se hoće reći da nema smisla ili da se smisao sam kreira ili da se smisao mijenja, ili pak da se smisao tek mora pronaći,

nego upravo ovo pitanje – *čemu?* – poput psa goniča grabi za plijenom dok ga ne uhvati ili skopne pokušavajući. Utoliko, jedino što doista *ozbiljno* u ovom svijetu možemo pronaći jest pitanje *čemu?*.

Ono se ne može postaviti za bilo što, s njim nikada ne pitate trivijalnosti. Tko sam ja, zašto sam ja, kako sam ja – to je pikulanje za prvi razred osnovne. Dovoljno je provesti jednu noć sam, duboko u šumi u planinama, i brzo će se razjasniti tko smo. Zapitajmo se, umjesto toga: čemu mi? Čemu sve to? Snažno je to pitanje, i opasno je to pitanje zato što njime nužno iskapamo prve uzroke stvari, s njime dolazimo i do prešutnih pretpostavki i neiznošenih razloga, do namjerno zatumljenih ili svjesno skrivenih poriva i motiva, s njime sve ono o čemu pitamo stavljamo na kušnju i izlažemo razotkrivanju arbitrarnosti, proizvoljnosti, banalnosti, neuporišnosti, ukratko: praznini, nekoj čudnoj praznini koja se istovremeno želi i opravdati i nadići, pobijediti stvaralaštvom i konsensualno usvojiti odjednom. Što je s *čemu?* tim zanimljivije – ono ne dopušta biti sluga pozicijama. Zvuči li kome da *čemu?* vodi ka kakvoj vrsti ciničnog skeptičkog nihilizma (uf, kako stručno i ozbiljno), vara se: *čemu?* će pitati baš o tome i poziciju raspliniti prema krajnjoj suprotnosti. Kada gledamo kako svijet i njegovi akteri potpuno proizvoljno organiziraju poretke u kojima od drugih – nas – očekuju primjerenu poslušnost, ispraznost masaka i maskota, nekako se ne mogu ne zapitati: čemu sva ta ozbiljnost?

Ozbiljnost, to je baš čudno korumpirana i izvitoperena riječ – dolazi od *ozbiljiti*, a ono dalje od *zbilje* i prefiksa o-, koji ovdje označava dovršavanje čega. I što mislimo kada kažemo da je netko ozbiljan? Ne znamo što točno time mislimo, osim da predanost cilju možda izaziva strah ili poštovanje – dakle graniči sa psihotičnošću – ali kada bismo tome posvetili minutu do dvije, svakako ne više jer bi to bilo neozbiljno, onda bismo možda uvidjeli da se referiramo na to da ozbiljna osoba, ozbiljna institucija, ozbiljno društvo nekako čudno izduljuje zbilju, proširuje ju, nekako pridodaje svoj kod u opći kod kretanja i time određuje tko će se tome pridodati, a tko neće. To baš jako ozbiljno djeluje zato što, na kraju dana, nekako dodiruje pitanje opstanka i života, a to opet baš jako ozbiljno doživljavamo, u pravilu toliko da se svakodnevno izbadamo noževima i krademo jedan drugome kruh. Meni se stoga čini da je to baš krajnje neozbiljno, isključivo zato što se ni u čemu ozbiljno zbivajućem ne nailazi na bitne odgovore *čemu?*. Jer odgovori na *čemu?* izvlače temeljno razumijevanje dobra i zla onog koji daje razloge, onoga što smatra da treba zadržati i što smatra da treba odbaciti, tako se brzo površina uznemiri i isplivaju ideološke pozicije i nesvjesni kompleksi. Malo tko voli razgovarati o netemeljnosti svojih napora. I zato nema opasnijeg nego kada se autoritetu postavi pitanje *čemu?*. Bio je to jedan od razloga zašto sam svojevremeno u Udruženju pokrenuo *Bubnjeve kulture*, da bi serijal nakon i upozorenja i pokušaja gašenja kulminirao Rektorovom nagradom za performanse koji su realitet i sustav naprosto raskomadali. Bio je to naš međugeneracijski izbor, iz ognja satire ovoga *Čemu?*.

Utoliko, ipak, činjenica da taj moćni alat možemo koristiti za razbijanje struktura ne govori baš ništa o samoj prirodi stvari, ne govori o pozadini opće mogućnosti da nešto poput *čemu?* jest. Što to *čemu?* uopće kao *čemu?* jest? Zašto ono postoji, kako se ono manifestira? Ili, da stvar postavim drugačije: kako je *čemu?* uopće moguće? Postavljanjem takvog okvira zatim nas vodi do onoga što bih volio da sam staricu mogao pitati: što je bit ovoga *čemu?*. Plam? Ili tma?

Studenti osnivači filozofskog časopisa *Čemu?* kao naslov bolje nešto nisu mogli izabrati. Iznimno me raduje znati da postoji projekt koji je u Hrvatskoj preživio dulje no stotine političkih stranaka i udruga, dulje no mnogi znanstveni, popularno-znanstveni i pop časopisi, i to u okružju nevjerojatno visoke društvene dinamike, unatoč svim financijskim i drugim potresima. Zapanjuje, štoviše, da je časopis ušćuvan gotovo kao neutralno mjesto mnogih struja koje su kroz uredništva protutnjile, koje su se nerijetko znale i sukobiti. Gledajući u retrospektivi imena i čitajući tekstove, odražava se jedna intrigantna pozadinska povijest, ali je iz vizure pitanja *čemu?* ta povijest ustvari toliko neozbiljne naravi i toliko u bitnom smislu nije utjecala na časopis da mi se ponekad čini da se časopis održava upravo zahvaljujući svojem nazivu (ili: imenu?). Od raspaljenog zbora preko hladne znanstvene tekstualnosti do razuzdane eksperimentalnosti i natrag, projekt je ušćuvan. Časopis *Čemu?* davno je prestao biti tek mehaničko mjesto za objavljivanje i profiliranje – kad što tako dugo opstaje, razvije svojevrsan duh, naprosto, dovoljna je jedna prava riječ u pravom momentu, poput čarolije, da taj duh prenese svoju energiju s odlazeće generacije na dolazeću generaciju. Osobno sam u Udruženju bio tek rubno aktivan u časopisu, posvetivši znatno više vremena diseminacijskim, obrazovnim i kulturnim projektima, no uvjeravam se (ili zavaravam) da sam svojim inzistiranjem na brizi za *Čemu?* i poučavanjem uredničkog, organizacijskog i spisateljskog rada u prijelazu generacija uspio doprinijeti prijelazu duha. Zbog toga me posebno raduje biti dio ovog obimnog sveska i želim da najbolje godine časopisa tek dođu, želim, takoreći, da se časopis nastavi probijati kroz paklinu uobičajnosti našeg svijeta i približi se biti ovoga *čemu?*.

S ispisanom željom na srcu nadam se da ću imati prilike svjedočiti pedesetoj obljetnici Udruženja i njena časopisa. Točnije, nadam se da će mi biti upriličeno jedno posebno zadovoljstvo, jedan gotovo pa san, jedna neozbiljna vizija da ovaj časopis nikada neće imati međunarodne recenzente, da nikada više neće biti slučajeva da se nečije misli bacaju u koševu za smeće, da nikada nećemo doživjeti da su svi tekstovi jednako sročeni i jednako zboreći, da nikada neće potpasti pod jedan jezik i jednu viziju, pod jedan filozofijski nazor i jedan ideološki svjetonazor, da će biti priređivan i naopako i binarno, i iscertano i oslikano, i hologramski, da se neće bojati biti opasan i neće se bojati svojega naziva – jednom mišlju: da će časopis *Čemu?* i njegova udruga biti vanplanetarno poznati kao jedini časopis koji baš ništa u kozmosu ne shvaća ozbiljno – baš ništa – osim pitanja *čemu?*.